

ไตรสิกขา

องค์รวมแห่งการศึกษาที่สมบูรณ์*

การนำหลักการของโรงเรียนวิถียุทธมาใช้กับ พอ.สท.นั้น ได้นำแนวคิดมาจากหลักคำสอนที่เป็นแก่นสำคัญของพุทธศาสนา คือ **ไตรสิกขา** มาเป็นฐานคิด ทฤษฎี หรือปรัชญาในการจัดการศึกษาอย่างเป็นองค์รวมรอบด้านทั้งด้าน พฤติกรรม(ศีล) จิตใจ(สมาธิ) และปัญญา เพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ครบทุกด้านตามหลัก **ภavana ๔** หรือภาวิต ๔ คือ พัฒนาการทางกาย ทางสังคม(ศีล) ทางจิตใจ และทางปัญญา แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะทำให้เกิดกระบวนการจัดการศึกษาแบบไตรสิกขาขึ้นนั้น จำเป็นต้องมีขั้นตอนของการเตรียมการที่เหมาะสม

๑ - ๒ ปัจจัยที่ทำให้เกิดไตรสิกขาครบสมบูรณ์

จากหลักธรรมคำสอนที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ถึงปัจจัย ๒ อย่างที่จะนำมาสู่ปัญญา (**สัมมาทิฐิ**) ซึ่งทำให้เกิดไตรสิกขาได้ครบทั้ง ๓ ส่วน คือ (๑) ปัจจัยภายนอก (**ปรโตโมสะ**) ที่หมายถึงคำสอน เนื้อหาวิชา หนังสือ อุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะเป็นปัจจัยให้กับ (๒) ปัจจัยภายใน (**โยนิโสมนสิการ**) อันเป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการใส่ใจคิดพิจารณาของผู้เรียนโดยแยกกาย ในขณะที่เดียวกัน ปัจจัยทั้ง ๒ ประการนี้จะเกิดมีขึ้นได้ ก็มาจากปัจจัยที่สำคัญที่สุด ๑ ประการคือ ผู้จะมาทำหน้าที่เป็น **“กัลยาณมิตร”** ที่จะแสวงหา จัดเตรียม พัฒนา เนื้อหา หนังสือ สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ อันเป็นปัจจัยภายนอกตามที่กล่าว และพร้อม ๆ กับสร้างเงื่อนไขเอื้อให้เกิดปัจจัยภายในแก่ผู้เรียน ให้เกิดการสนใจใฝ่ใจคิดวิเคราะห์พิจารณาได้อย่างแยกกายเกิดปัญญาแท้จริงได้

วิถีชีวิตที่ดีงาม คือ การศึกษาที่แท้

“กัลยาณมิตร” เป็นทั้งหมดของการศึกษาที่แท้

ซึ่งปัจจัย ๒ อย่างนี้เมื่อพร้อมพร้อมกันแล้ว ก็จะนำไปสู่กระบวนการศึกษา “ไตรสิกขา” อย่างเป็นองค์รวมทั้ง ๓ ด้านให้เกิดเป็นวิถีชีวิตที่ดีงามเป็นวิถีแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งจะเห็นว่ากัลยาณมิตรนี้มีบทบาทสำคัญมากที่สุด พระพุทธเจ้าจึงมีพระดำรัสตรัสว่า กัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของวิถีชีวิตที่ดีงาม ซึ่งก็คือระบบการศึกษาตามหลักไตรสิกขาที่ทางพระเรียกว่า **“พรหมจริยะ”** หรือ ชีวิตพรหมจรรย์นั่นเอง และเมื่อผู้เรียนได้รับการศึกษารอบด้าน ก็จะเกิดผลมีพัฒนาการอย่างสมบูรณ์ทั้ง ๔ ด้านได้ในที่สุด ซึ่งก็เท่ากับว่าผู้เรียนจะเป็นกัลยาณมิตรที่ดีให้กับตนเองและผู้อื่นต่อไปได้ แม้ในระหว่างการพัฒนาตนเองอยู่ก็ตาม

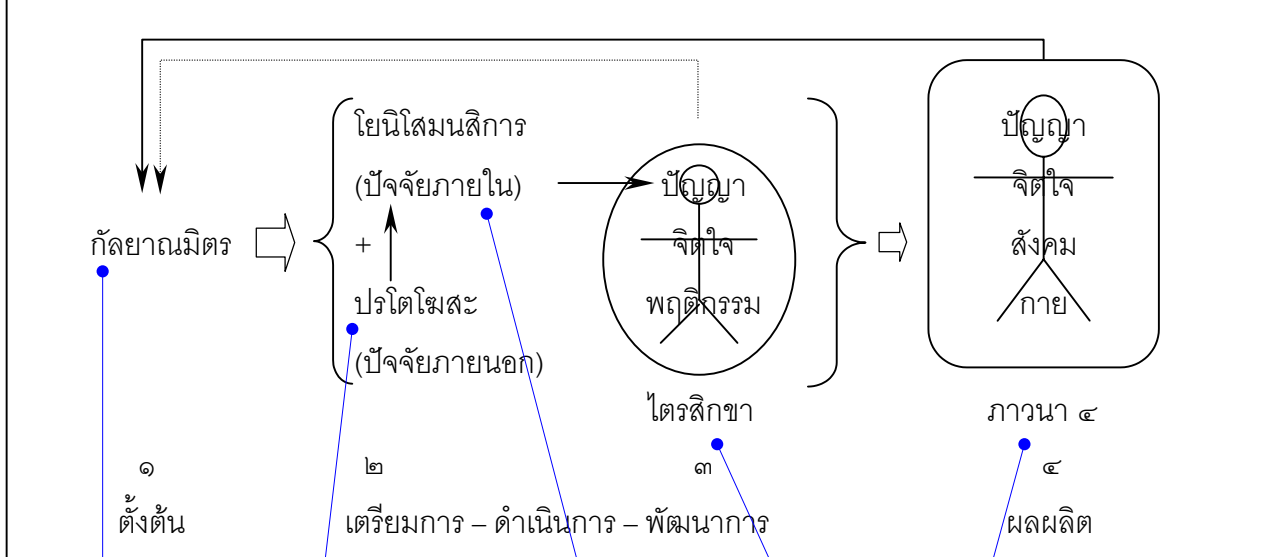
จากหลักการนี้พอสรุปเป็นแผนภาพของระบบการศึกษาอย่างง่าย ที่ให้ชื่อว่า **“การศึกษา ๑-๒-๓-๔”** ได้ดังนี้

* คัดมาบางส่วนจาก “จดหมายเหตุ โรงเรียนวิถียุทธ” จากนอกกำแพงวัด สู่โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ หนังสือ **“วิถีพุทธสู่วิถีชีวิต”** ที่ระลึกงานมอบประกาศนียบัตร ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ วัดสุทัศน์เทพวราราม (พอ.สท.) โดย พระมหาพวงศันรินทร์ ฐิตวโรโส หัวหน้าฝ่ายหลักสูตรและตำรา กก.บริหาร พอ.สท.

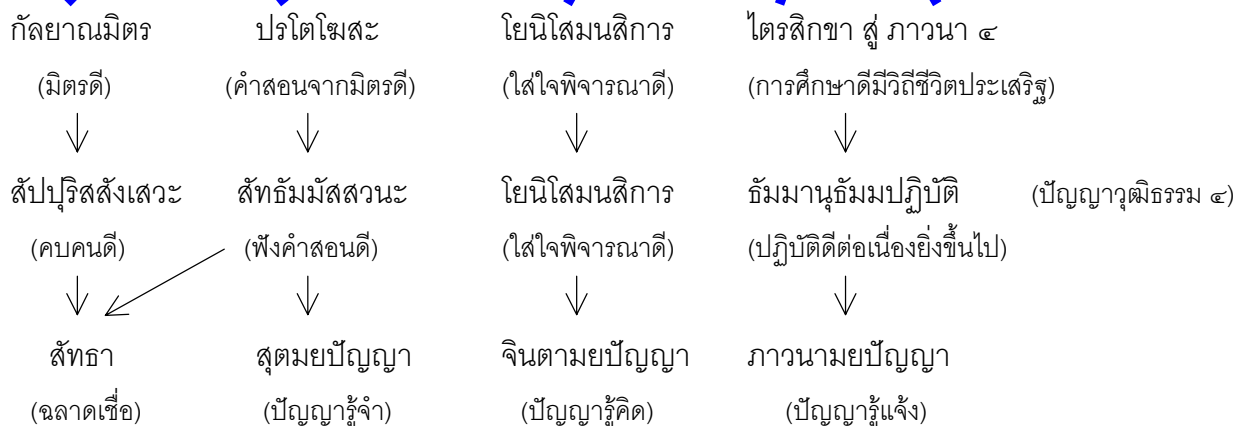
แบบจำลองระบบการศึกษาอย่างง่าย

“การศึกษา ๑-๒-๓-๔”

“One-Two-Three-Four : Holistic Education”

การศึกษาเพื่อการพัฒนาปัญญา

จากแผนภาพดังกล่าว จึงเป็นคำตอบว่าทำไมโรงเรียนวิถีพุทธจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรเป็นอันดับแรกโดยเฉพาะครูผู้สอนซึ่งจะต้องทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีที่จะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะก่อให้เกิดการศึกษาแบบวิถีพุทธตามหลักไตรสิกขาได้ ทาง พอ.สท.จึงปรับระบบการสอนของครูที่เน้นเนื้อหาวิชาเป็นหลัก ครูมาสอนตามคาบวิชาแล้วก็ไป เปลี่ยนเป็นระบบการสอนแบบครูประจำชั้น สร้างเงื่อนไขให้มีความเอาใจใส่ต่อเด็กเป็นรายบุคคลได้มากขึ้น เปิดโอกาสให้พัฒนาสายตาของครูกัลยาณมิตรให้สามารถเห็นปัญหาและพัฒนาการของลูกศิษย์ได้ดีขึ้น เปิดโอกาสให้ดำเนินการเรียนการสอนได้อย่างเป็นอิสระ และมีเวลาต่อเนื่องมากขึ้น เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้ทดลองพัฒนารูปแบบทักษะการสอนในลักษณะที่สร้างเงื่อนไขให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างหลากหลาย และผู้สอนก็ต้องเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปพร้อมกันด้วย

โรงเรียนได้พยายามให้ครูผู้สอนได้ทำความรู้จักกับผู้ปกครอง เปิดโอกาสและเชื่อมประสานให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมกับการเรียนรู้อย่างเต็มที่ในโอกาสต่าง ๆ ให้มากที่สุด และพยายามจะแทรกเสริมให้ความรู้ ทักษะการเลี้ยงลูกตามแนววิถีพุทธแก่พ่อแม่ผู้ปกครอง และให้ทราบว่าตนเองนั้นอยู่ในฐานะกัลยาณมิตรต้นที่สำคัญที่สุด ครูตามแนววิถีพุทธต้องดำรงตนให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธา เกิดความไว้วางใจ เกิดความเคารพรัก พร้อมกันนั้นก็ต้อง

ตระเตรียมเนื้อหา หนังสือ สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ (ปรโตโมสะ) ให้เหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้ลูกศิษย์ของตนเกิดความสนใจใฝ่รู้ เกิดการพิจารณาคติวิเคราะห์อย่างแยบคาย จนเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากภายในของผู้เรียน (โยนิโสมนสิการ) แล้วน้อมนำให้ลูกศิษย์ดำเนินวิถีชีวิตที่อิงตามหลักไตรสิกขา ทั้ง ๓ ด้าน คือ

(๑) **พฤติกรรม** ในเรื่องกิริยามารยาท-การกินอยู่ดูฟังเป็น ฝึกนิสัยการพิจารณาให้รู้จักเลือกเสพสิ่งบริโภคนและสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดคุณประโยชน์ด้วยปัญญา ให้รู้จัก ความพอดี-พอประมาณ ในการแสวงหา-บริโภค-ถือครอง-สะสม สิ่งเสพบริโภคต่าง ๆ จูงใจให้ปฏิบัติตนตามระเบียบกฎเกณฑ์อันเป็นวินัยภายนอกด้วยความเข้าใจในเหตุผลซ้ำ ๆ จนนำไปสู่การปลูกฝังและเสริมสร้างความมีวินัยในตนเอง กำกับตนเองได้ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นโดยมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์ด้วยดีกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

(๒) **จิตใจ** (๒.๑) ให้มี “สมรรถภาวะ” ที่ดี คือมีสมาธิ มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง มุ่งมั่นทำดีด้วยใจกล้าหาญอดทน ลွี้ลึงยากได้ ขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อ สามารถฟันฝ่าอุปสรรคผ่านความยากลำบากต่าง ๆ ไปได้ ฟุ้งตนเองได้ (๒.๒) ให้มี “คุณภาวะ” ที่ดี คือ มีความกตัญญูรู้คุณ มีจิตใจเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี มีน้ำใจ ละอวยชั่วกลัวบาป ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ กล้ารับผิดชอบ เกิดจิตที่เป็นบุญเป็นกุศลอย่างสม่ำเสมอ (๒.๓) ให้มีสุขภาวะที่ดี คือให้มีความสุข ความร่าเริงเบิกบาน มองโลกในแง่ดี มีกำลังใจ เกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ในการร่วมกิจกรรมการงานต่าง ๆ และ

(๓) **ปัญญา** (๓.๑) ให้เกิดมีศรัทธาเลื่อมใสและความเข้าใจในพระรัตนตรัย ในกฎแห่งกรรม และในหลักบาปบุญคุณโทษ (๓.๒) ให้มีทักษะและอุปนิสัยในการเรียนรู้ที่ดี จูงใจให้ใฝ่รู้ โดยเทคนิคการตั้งคำถามให้หาคำตอบด้วยตนเอง ฝึกฝนให้ค้นคว้าจดบันทึก ให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง แล้วคิดวิเคราะห์ประมวลผล ตลอดจนฝึกให้สามารถนำเสนอถ่ายทอดได้ทั้งแบบกลุ่มและรายบุคคลอยู่เสมอ ๆ และสร้างเงื่อนไขให้เกิดการนำไปปรับประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง (๓.๓) ให้มีทักษะชีวิต เท่าทันต่อสิ่งเร้าภายนอกและกิเลสภายในตน สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้ (๓.๔) ให้มีฐานชีวิตที่ดี ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติธรรม ให้เกิดปัญญาเข้าใจสัจธรรมในชีวิตได้ตามวุฒิภาวะของตน สามารถที่จะต่อยอดพัฒนาไปสู่การปฏิบัติธรรมให้เกิดความเจริญงอกงามในธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไป

ซึ่งกระบวนการศึกษาทั้ง ๓ ด้านนี้ ต้องเกื้อกูลสัมพันธ์กัน กล่าวคือ การศึกษาทางด้านพฤติกรรมจะเป็นฐานให้เกิดความเจริญงอกงามทางจิตใจและปัญญา การศึกษาทางด้านจิตใจจะเป็นกำลังรักษาและสืบต่อพฤติกรรมที่อิงมาให้อยู่อย่างยั่งยืน และพร้อมที่จะพัฒนาไปสู่ปัญญา การศึกษาทางด้านปัญญาจะย้อนกลับมากำกับ เกื้อหนุน และพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปอีก

วิถีพุทธสู่วิถีชีวิต : วิธีแห่งการเรียนรู้ที่แท้

ดังนั้น ผู้บริหารการศึกษา จึงต้องออกแบบให้การศึกษทั้ง ๓ ด้านนี้ผสมผสานกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิตในโรงเรียน ผ่านกิจวัตร ผ่านศาสนพิธีต่าง ๆ ผ่านวัฒนธรรมประเพณีธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ ผ่านเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ผ่านกิจกรรมพิเศษนอกชั้นเรียนในวาระต่าง ๆ ผ่านการรับประทานอาหาร การเก็บล้าง การทำความสะอาดพัฒนาวัด ฯลฯ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่พระอาจารย์ ครู พี่เลี้ยง และผู้ปกครอง ทุกฝ่ายต้องให้ความร่วมมือช่วยกันสนับสนุนอย่างจริงจัง จริงใจ พร้อมทั้งจะทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปพร้อมกันกับเด็ก ๆ ด้วย เป็นกัลยาณมิตรต่อกันไปพร้อมกันด้วย จึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างรวดเร็วและชัดเจน